

PREFATIO HIERONYMI
IN
LIBRUM JUDITH.

Apud Hebræos liber Judith inter^o apocrypha legitur; cujus auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minus^o idonea judica-

1. Hunc quoque librum cum prologo ad eosdem recognovimus codices mss. Vaticane bibliothecæ, alterum Palatinum num. 24, alterum reginæ Suecorum, num. 7, quos in superioris Tobie libri recensione laudavimus. Marianæus nullis, ut et illo excedendo fecerat, mss. est usus.

2. Item ms. bibliorum codex Carthusiæ Villæ-Novæ secus Avenionem, supra jam laudatus præfatione in librum Tobie, constanter legit *apocrypha*, non *hagiographa*, ut habent editi libri, ac mss. fere omnes. Exemplar vero ms. sacrorum bibliorum collegii Avenionensis et societate Jesu, qui in prologo superiori depravatam lectionem *hagiographa* retinebat, puram hoc loco ac genuinam representat, eam scilicet, quam nos restitimus ad fidem duorum istorum mss. codicum: fulti præsertim auctoritate S. Hieronymi, qui dum numerum librorum hagiographorum et apud Hebræos canonicorum circumseribit ac definit præfationibus suis in Regum, Danielis, Paralipomenon quoque volumina, nullam mentionem facit Tobie vel Judith, nisi cum hos libros e numero viginti quatuor sive viginti duorum segregatos, inter *apocrypha* scripta esse ponendos decernit. Id quoque docuit ante Hieronymum Origenes in epistola ad Africanum, ubi testatur Judæos non uti libris Tobie et Judith; nec apud eos haberi nisi in apocryphis. *De quo nos oportet scire*, inquit, *quod Hebræi Tobiam non utuntur, neque Judith. Non enim ea habent nisi in apocryphis Hebræice, ut ab ipsis discentes cognovimus.* Plures prætermittimus conjecturas, quia manifesta proposuit testimonia et argumenta ad rem presentem, seu editionem nostram plane confirmandam. **MARR.**

— Diximus fortasse plus satis de hujus veritate lectionis supra ad geminum isti locum protogi in

tur^o. Chaldæo tamen sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum^o Synodus Nicæna in numero sanctorum Scriptu-

Tobiam. Male adeo o nostris quoque mss. alter reginæ cum pridem editis legit *hagiographa*. Videtur et Origenem, epistola ad Africanum.

3. Hinc refer illud in prologo ad libros Salomonis: *Legit Ecclesia ad edificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.* Alibi clausulam paulo duriorum adhibet, ut in epist. 54, ad Furiam, num. 16: *Si cui tamen placet hunc librum recipere.* Et in cap. 1 Aggei: *Si quis tamen cult librum accipere mulieris.* Laudat tamen impense alibi, ut in epist. ad Princi-piam, *Ruth, Esther, et Judith, tantæ gloriæ sunt, ut sacris voluminibus nomina dederint.*

4. Excidit temporum injuria Chaldæum istud exemplar, quod Hieronymus laudat; nec quæ omnium antiquissima superest versio Græca, ab eo videtur exemplari expressa.

5. Non edito quidem canone novo Scripturarum, aut peculiari in hujus libri gratiam decreto; sed, ut vulgo autumant docti viri, ideo eum dicitur recepisse Nicæna synodus, quod ejus patres ex eo etiam libro sumpserint testimonia atque exempla. Qui in hanc concessere sententiam, longam instruant patrum etiam Antenicænorum seriem, quibus illa interdum laudatur Judithæ historia. Et magno quidem numero, atque ex omni pene Ecclesiæ sæculo, proferri in hanc rem posse, non inficior: verum non eam fuisse opinor Hieronymi mentem; sed certam, et scriptis traditam synodi definitionem appellasse, tametsi spuriam et falso Nicæni patribus attributam. Erstabat scilicet olim Hieronymianis temporibus indicium sacrorum librorum sub Nicæni Concilii atque etiam Chalcedonensis nomine, qui ut pia fraude constarent, vulgo tamen circumforebantur, atque auctoritatem

rarum legitur computasse, ac quævis postulationi vestre, imo exactioni: et sepositis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis^o sensum e sensu quam ex verbo verbum transferens^o. Multiformi codicum varietatem vitiosissimam amputavi: sola ea, quæ intelligentia integra in verbis Chal-

daeis invenire potui, Latinis expressi. Accipite^o Judith viduam, castitatis exemplum, et triumphali laude, perpetuis eam præconis declarate. Hanc enim non solum feminis, sed et^o viris imitabilem dedit, qui castitatis ejus remunerator, virtutem ei talem tribuit^o, ut invictum omnibus hominibus vinceret, et insuperabilem superaret.

obtinebant. Colligimus id manifesto ex Cassiodoro institui. divinar. litterar. cap. 14, ubi cum dixisset de Hieronymiana interpretatione Scripturæ, deque ejus divisione, ac librorum numero, subdit: *Unde licet multi patres, id est, S. Hilarius, et Rufinus, et Epiphanius, et synodus NICÆNA, et Chalcedonensis non contra dixerint, sed diversa: omnes tamen per divisiones suas libros divinos sacramentis competentibus aptaverunt.* Erant igitur jamdu antea adscripta Nicæna synodi, ut et Chalcedonensis monumenta, quæ alter Scripturarum ordinem texerent, ac libros supputarent.

prætermisit. Exemplar tamen vetus Corbeiense P. Calmero communicavit, qui sub nomine veteris Vulgate illud passim laudat in suis commentariis. Nobis etiam unum atque alterum hujusmodi exemplarium videre contigit, quæ in præfatione nominamus, atque ita ad Græcum propius accedere animadvertimus, ut tamen alibi cum Vulgata magis consentiant.

3. Reginæ ms. *solaque ea, quæ, etc.* Hinc videatur s. interpretes eam historiam interdum in compendium redegisso.

4. Ex hoc loco videmur nobis satis recte colligere, viris, non feminis fuisse hanc præfationem, ipsamque adeo versionem Judithæ ab Hieronymo nuncupatam. Nempe cum nulla personarum, quibus inscribitur, mentio sit in editis aut mss. libris, Tillemontius, aliique post eum conjiciunt, ex ipsius, ut aiunt, convenientia operis, *ἐπισημασμένη*: Paulo, filisque ejus Eustochio dari. Nobis propius videtur ad fidem, geminos episcopos, Chromatium atque Heliodorum, quorum nominibus et superiores proxime Tobie librum dedicaverat, hic iterum compellere, unamque esse dicere tantæ femine virtutem in causa, cur ejus historiam viris nuncupat, quæ se non solum feminis, sed et viris imitabilem dedit. Id si verum sit, ratio quoque temporis, quo laborem hunc exantlavit s. pater, verosimilius constabit. Haud autem intelligo quid sibi voluerit qui reginæ codicem descripsit amanuensis, cum subdit in fine *Girardo fratri suo.*

5. Mss. quamplures ut *invictum ab omnibus vinceret, etc.*

INCIPIT

LIBER JUDITH.

Cap. I. — Arphaxad itaque rex Medorum subjugaverat multas gentes imperio suo, et ipse edificavit civitatem potentissimam, quam appellavit Ecbatanis, ex lapidibus quadratis et sectis: fecit muros ejus in latitudinem cubitorum septuaginta, et in altitudinem cubitorum triginta, turres vero ejus posuit in altitudinem cubitorum centum. Per quadrum vero earum, latus utrumque vicenorum pedum spatio tendebatur [At. tenebatur], posuitque portas ejus in altitudinem turrium: et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, et in gloria quadrigarum suarum.

Anno igitur duodecimo regni sui, Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad, et obtinuit eum in campo magno, qui appellatur Ragau, circa Euphratem, et Tigrin, et ² Jadason, in campo Erioch regis Elicorum. Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, et cor ejus elevatum est, et misit ad omnes qui habitabant in Cilicia, et Damasco, et Libano, ad gentes, quae sunt in Carmelo, et Cedar, et inhabitantes Galileam in campo magno Esdreion, et ad omnes qui erant in Samaria, et trans flumen Jordanem usque ad Jerusalem, et omnem terram Jesse, quousque perveniatur ad ³ terminos Aethiopiae.

1. Hic altitudinem pro latitudine, et mox vicissim latitudinem pro altitudine reginae mss. praefert. Paulo post vitiose legebatur vicinorum, pro vicenorum.

2. Pro Jadason legit reginae mss. Ydason.

3. Palatinus ms. ad montes, pro ad terminos.

Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorum: qui omnes uno animo contradixerunt, et remiserunt eos vacuos, et sine honore abjecerunt. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam, juravit per thronum et regnum suum, quod defenderet se de omnibus ⁴ regionibus his.

Cap. II. — Anno tertio decimo Nabuchodonosor regis, vicesima et secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum ut defenderet se. Vocavitque omnes majores natu, omnesque duces et bellatores suos, et habuit cum eis mysterium consilii sui. Dixitque cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjugaret imperio. Quod dictum cum placuisset omnibus, vocavit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiae suae, et dixit ei: Egredere adversus omnem regnum occidentis, et contra eos praecipue, qui contempserunt imperium meum. Non parcat oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subjugabis mihi.

Tunc Holofernes vocavit duces, et magistratus virtutis Assyriorum: et dimuneravit viros in expeditionem, sicut praecipit ei rex, centum viginti millia peditum pugnatorum, et ⁴ equitum

4. Nostris mss. pari consensu, de omnibus tantum, nec addunt voces regionibus his. Paulo superius unus reginam pro adversus omnem terram, legit ad omnem terram.

5. Cod. Palatin. et equites sagittarios, qui et paulo post voce innumerabilium pretermissa, in multitudine camelorum legit.

sagittariorem duodecim millia. Omnemque expeditionem suam fecit praere in multitudine innumerabilium camelorum, cum his qui [At. quae] exercitibus sufficerent copiose, bovum quoque armenta gregesque ovium, quorum non erat numerus. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit. Aurum vero et argentum, de domo regis assumpsit multum nimis. Et profectus est ipse, et omnis exercitus cum quadrigis, et equilibus, et sagittariis qui cooperuerunt faciem terrae, sicut locustae. Cumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro Ciliciae, ascenditque omnia castella eorum et obtinuit omnem munitionem. Effregit autem civitatem opinatissimam Melothi, praedavitque omnes filios Tharsis, et filios Ismael [At. Israel] qui erant contra faciem deserti, et ¹ ad austrum terrae Cellon. Et transivit Euphratem, et venit in Mesopotamiam: et fregit omnes civitates excelsas quae erant ibi, a torrente Mambre usquequo perveniatur ad mare: et occupavit terminos ejus, a Cilicia usque ad fines Japheth, qui sunt ad austrum. Abduxitque omnes filios Madian, et praedavit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore gladii. Et post haec descendit in campos Damasci in diebus messis, et succendit omnia sata, omnesque arbores et vineas fecit ² incendi: et occidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

Cap. III. — Tunc miserunt legatos suos, universarum urbium ac provinciarum reges ac principes, Syriae scilicet Mesopotamiae, et Syriae Sobal [At. Syriis Sobal], et Libyae atque Ciliciae, qui venientes ad Holofernem, dixerunt: Desinat indignatio tua circa nos: melius est enim ut viventes serviamus Nabuchodonosor regi magno et subditi simus tibi, quam morientes cum interitu nostro ipsi servitutis nostrae damna patiamur. Omnis civitas nostra, omnisque possessio, omnes montes, et colles, et campi, et armenta bovum, gregesque ovium, et caprarum, equorumque et camelorum et universae facultates nostrae, atque familiae, in conspectu tuo sunt: sint omnia ³ nostra sub lege tua. Nos et filii nostri, servi tui sumus. Veni nobis pacificus

1. Ms. reginae, ad austrum terram et Cellon: Palatinus et austrum terrae et Cellon.

2. In Palatino ms. fecit incendi, pro incendi.

dominus, et utere servitio nostro, sicut placuerit tibi.

Tunc descendit de montibus cum equibus in virtute magna, et obtinuit omnem civitatem, et omnem inhabitantem terram. De universis autem urbibus assumpsit sibi auxilios viros fortes, et electos ad bellum. Tantusque metus provincis illis incubuit, ut universarum urbium habitatores principes, et honorati simul cum populis exirent obviam venientibus, excipientes eum cum coronis et lampadibus, ducentes choros in tympanis et ⁴ libis. Nec ista tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris mitigare poterunt: nam et civitates eorum destruxit, et lucos eorum excidit. Praeceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes deos terrae exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, quae potuissent Holofernis potentia subjugari. Pertransiens autem Syriam Sobal, et omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumaeos in terram Gabaa, acceptique civitates eorum, et sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari praecipit universum exercitum virtutis suae.

Cap. IV. — Tunc audientes haec filii Israel, qui habitabant in terra Juda, timerunt valde a facie ejus. Tremor et horror invasit sensus eorum, ne hoc faceret Jerusalem et templo Domini quod fecerat ceteris civitatibus et templis earum. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Jericho et praecoccupaverunt omnes vertices montium: et muris circumdederunt vicos suos, et congregaverunt frumenta in preparationem pugnae.

Sacerdos etiam Eliacim scripsit ad universos qui erant contra Esdreion, quae est contra faciem campi magni juxta Dothain, et universos, per quos via transitus esse poterat ad Jerusalem, et illic custodiret ubi augustum iter esse poterat inter montes.

Et fecerunt filii Israel, secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliacim. Et clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, et humillaverunt animas suas in jejunio ⁵, et orationibus, ipsi et mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes cilicis, et infantes prostraverunt

3. Idem ms. tacet pronomen nostra: tum legit nos jam et filii, etc.

4. Voculas et libis idem ms. omittit.

5. Rursus tacet idem ms. voces et orationibus.

contra faciem templi Domini, et altare Domini operuerunt cilicio, et clamaverunt ad Dominum¹ Deum Israel unanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, et uxores eorum in divisionem, et civitates eorum in exterminium, et sancta eorum in² pollutionem, et fierent opprobrium gentibus.

Tunc Eliacim, sacerdos Domini magnus, circumivit omnem Israel, allocutusque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudivit Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis et orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi servi Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, et in potentia sua, et in³ exercitu suo, et [Al. add. in] clypeis suis, et in curribus suis, et in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando, dejecit: sic erunt universi hostes Israel, si perseveraveritis in hoc opere, quod copistis.

Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, et erat cinis super capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israel.

Cap. V. — Nuntiatumque est Holoferni principi militiae Assyriorum, quod filii Israel prepararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent, et furore nimio exarsit in iracundia magna, vocavitque omnes principes Moab et duces Ammon, et dixit eis: Dicite mihi, quis sit populus iste, qui montana obsidet: aut quæ, et quales, et quante sint civitates eorum: quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum: vel quis rex militiae illorum: et quare præ omnibus, qui habitant in oriente, isti contempserunt nos, et non exierunt obviam nobis, ut susciperent nos cum pace.

Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait: Si digneris audire, domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto qui in montanis habitat, et non egredietur

verbum falsum ex ore meo. Populus iste ex progenie Chaldeorum est: hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldeorum. Deserentes itaque cæremonia patrum suorum, quæ in multitudine eorum erant, unum Deum celi coluerant, qui et præcepit eis ut exirent inde, et habitarent in Charan. Cumque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Egyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. Cumque gravaret eos rex Egypti, atque in ædificationibus urbium suarum in luto et latere subjugasset eos, clamaverunt ad Dominum suum, et percussit totam terram Egypti plagis variis. Cumque eiecissent eos Egypti a se, et cessasset plaga ab eis, eiterum eos vellent capere, et ad suum servitium revocare, fugientibus his Deus cæli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur et isti pede sicco fundum maris perambulando transirent, in quo loco dum innumeralibus exercitus Egyptiorum eos persequeretur, ita aquis coopertus est, ut non remaneret vel unus, qui factum posteris nuntiaret⁴. Egressi vero mare Rubrum, deserta Sina montis occupaverunt, in quibus nunquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit. Illic fontes amari obdulgati sunt eis ad bibendum, et per annos quadraginta annonam de cælo consecuti sunt. Ubi cumque ingressi sunt sino arcu et sagitta, et absque scuto et gladio, Deus eorum pugnavit pro eis et vicit. Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit⁵ cultu Domini dei sui. Quotiescumque autem præter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in prædam et in gladium, et in opprobrium. Quotiescumque autem penituerunt se recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli virtutem resistendi. Denique Chananeum regem, et Jebuseum, et Pherezæum, et Hethæum, et Hevæum, et Amoræum, et omnes potentes in Esobon prostraverunt, et terras eorum, et civitates eorum ipsi possederunt: et usquedum non peccarent in

1. Hic quoque verba *Deum Israel*, idem ms. non agnoscit.

2. Istud isocolon et *ferent opprobrium gentibus*, in nullo e nostris mss. invenitur. Palatinus tantum habet plurimum numero in *pollutionibus*.

3. Regine ms. tacet hoc alterum comma et *in exercitu suo*.

4. In Palatino ms. *egressus etiam mare*: et mox *occurrerunt, pro occupaverunt*.

5. Pro *cultu*, præferunt duo nostri mss. *cultura*: Palatin. præterea subsequens *Domini* nomen tacet.

conspectu Dei sui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam et anto hos annos, cum recessissent a via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt preliis a multis nationibus, et plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione, qua dispersi fuerant, adunati sunt, et ascenderunt montana hæc omnia, et iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum. Nunc ergo, mi domine, perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum: ascendamus ad illos, quoniam tradens tradit illos Deus eorum tibi, et subjugati erunt sub iugo potentie tue. Si vero non est offensio populi hujus coram Deo suo, non poterimus resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: et erimus in opprobrium universæ terre.

Et factum est, cum cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Holofernis et cogitabant interficere eum, dicentes ad¹ alterutrum: Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor, et exercitibus ejus, homines inermes, et sine virtute, et sine peritia artis pugne? Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana: et cum capti fuerint potentes eorum cum eisdem gladio transverberabitur: ut sciat omnis gens [Al. sciant omnes gentes], quoniam Nabuchodonosor deus terræ est, et præter ipsum alius non est.

Cap. VI. — Factum est autem cum cessasset loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior: Quoniam prophetasti² nobis dicens, quod genus Israel defendatur a Deo suo, ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor, cum percusserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc et ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, et omnis Israel tecum perditione disperiet: et probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit universæ terre: tuncque gladius militiae meæ transiet per latera tua, et confixus cades inter vulneratos Israel, et non respirabis ultra, donec exterminis cum illis. Porro autem si prophetiam tuam

veram existimas, non concedat vultus tuus, et pallor, qui faciem tuam obtinet [Al. obtinuit], abscedat a te, si verba mea hæc putas impleri non posse. Ut autem noveris quia simul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis, ut, dum dignas mei gladii penas exceperint, ipse simul ultioni subfaceas.

Tunc Holofernes præcepit servis suis ut comprehenderent Achior, et perducerent eum in Bethuliam, et traderent eum in manus filiorum Israel. Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestria: sed cum appropinquasset ad montana, exierunt contra eos fundibularii. Illi autem divertentes a latere montis ligaverunt Achior ad arborem manibus et pedibus, et sic vinctum³ restibus dimiserunt eum, et reversi sunt ad dominum suum.

Porro filii Israel descendentes de Bethulia, venerunt ad eum: quem solventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum stantes, percunctati sunt quid rerum esset, quod illum vinctum Assyrii reliquissent. In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, et Charmi, qui et Gothoniel. In conspectu seniorum, et in conspectu omnium Achior dixit omnia quæ locutus ipse fuerat ab Holoferne interrogatus: qualiter populus Holofernis voluisset propter hoc verbum interficere eum, et quemadmodum ipse Holofernes iratus jussisset cum Israelitis hac de causa tradi: ut, dum vicerit filios Israel, tunc et ipsum Achior divorsis jubet interire suppliciis, propter hoc quod dixisset: Deus cæli defensor eorum est. Cumque Achior universa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, et communi lamentatione et fletu unanimes preces suas Domino effuderunt, dicentes: Domine Deus cæli et terræ, et intueri superbiam eorum, et respice ad nostram humilitatem, et faciem sanctorum tuorum attende, et ostende quoniam non derelinquis presumentes de te, et præliis. Finito itaque fletu, et per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior, dicentes: Deus patrum nostrorum, cujus tu virtutem prædicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis lu interitum

1. Codex regino *dicentes alter ad alterum, quis, etc.*

2. Interserit Palatin. in voculam, *prophetasti in nobis*.

3. Uterque noster ms. *vinctum de restibus dimiserunt, vel dimiserunt*.

videas. Cum vero Dominus Deus noster dederit hanc libertatem servis suis, sit et tecum Deus in medio nostri¹: ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus converseris nobiscum, Tunc Ozias finito consilio, suscepit eum in domum suam, et fecit ei cenam magnam. Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto jejunio refecerunt. Postea vero convocatus est omnis populus, et per totam noctem intra ecclesiam oraverunt, petentes auxilium a Deo Israel.

Cap. VII. — Holofernes autem altera die præcepit exercitibus suis, ut ascenderent contra Bethuliam. Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, et equites viginti duo millia, præter preparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, et abducti fuerant de provinciis et urbibus universæ juventutis. Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israel, et venerunt per crepidinem montis usque ad apicem, qui respicit super Dolhain, a loco qui dicitur² Bolma, usque ad Chelmon qui est contra Esdreon.

Filii autem Israel ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, miltentes cinerem super capita sua, unanimes orantes, ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum. Et assumentes arma sua bellica, sederunt per loca, quæ ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montes [Ad montuosa], et erant custodientes ea tota die ac nocte.

Porro Holofernes, dum circum per gyrum, reperit quod fons, qui influebat, aquæ ductum illorum a parte australi extra civitatem dirigeret, et incidi præcepit aquæ ductum illorum. Erant tamen non longe a muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam, ad refocillandum potius quam ad potandum.

Sed filii Ammon et Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes: Filii Israel, non in lancea nec in sagitta confident, sed montes defendunt illos, et³ mununt illos colles in præceptio constituti. Ut ergo sine congressione pugne possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant⁴ aquam

1. Hic Palatin. ms. ut veculam, mox et vobiscum prætermittit.

2. In nostris mss. et Vulgatis libris *Bolma* dicitur.

ex eis, et sine gladio interficiet eos, vel certe fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. Et placuerunt verba hæc coram Holoferne, et coram satellitibus ejus, et constituit per gyrum centenarios per singulos fontes. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisterne, et collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam [Ad inhabitantibus in Bethulia], ita ut non essent intra civitatem unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populi aqua quotidie.

Tunc ad Oziam congregati omnes viri, femineque, juvenes et parvuli, omnes simul una voce dixerunt: Judicet Deus inter nos et te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, et propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum. Et ideo non est qui adjuvet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti et perditione magna. Et nunc congregate universos qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernis. Melius est enim ut captivi benedicimus Dominum viventes, quam moriamur, et simus opprobrium omni carni, cum viderimus uxores nostras, et infantes nostros, mori ante oculos nostros. Contestamur hodie caelum et terram, et Deum patrum nostrorum, qui oleiscitur nos secundum peccata nostra, ut jam tradatis civitatem in manu militiae Holofernis, et sit finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis. Et cum hæc dixissent, factus est fletus et ululatus magnus in ecclesia ab omnibus, et per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes: Peccavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniquitatem fecimus. Tu, quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, et noli tradere⁵ confidentes te, populo qui ignorat te, ut non dicant inter gentes: Ubi est Deus eorum? Et cum fatigati his clamoribus, et his fletibus lassati siluissent, exurgens Ozias infusus lacrymis dixit: Æquo animo estote, fratres, et hos quinque dies expectemus a Domino misericordiam. Forsitan enim indignationem suam abscondet, et

3. Reperit Palatin. ms. defendunt illos et colles, pro mununt, etc.

4. Idem ms. hauriant ex eis, sine intermedio aquam.

5. Rursum idem ms. confidentes in te.

dabit gloriam nomini suo. Si autem transactis quinque diebus non venerit adjutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti estis.

Cap. VIII. — Et factum est, cum audisset hæc verba Judith vidua, quæ erat filia Merari, filii Idox, filii Joseph, filii Ozia, filii Elai, filii Jannor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchiae, filii Enan, filii Nathania, filii Sathiel, filii Simeon, filii Ruben: et vir ejus Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ: instabat enim super alligantes manipulos in campo, et venit æstus super caput ejus, et mortuus est in Bethulia civitate sua, et sepultus est illic cum patribus suis. Erat autem Judith relicta ejus vidua jam annis tribus, et mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, et habens super lumbos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vite suæ, præter sabbata, et neomensas et festa domus Israel. Erat autem elegantissimi aspectu nimis viri sui reliquerat divitias multas, et familiam copiosam, ac possessiones armenti boum et gregibus ovium plenas. Et erat hæc in¹ omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.

Hæc itaque cum audisset, quoniam Ozias promississet quod transacto quinto die traderet civitatem, misit ad presbyteros Chabri et Charmi. Et venerunt ad illam, et dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo censent Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adjutorium? Et qui estis vos, qui tentatis Dominum? Non est iste sermo, qui misericordiam² provocet, sed potius qui iram excitet, et furorem accendat.

Sed potius qui iram excitet, et furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, et in arbitrium vestrum, diem constituistis ei. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso poniteam, et indulgentiam ejus fuis lacrymis postulemus: non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Et ideo humilitemus illi animas nostras, et in spiritu constituti humiliato, servientes illi, dicamus flentes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericor-

diam suam: ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur: quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, et adoraverunt deos alienos, pro quo scelere dati sunt in gladium, et in rapinam, et in confusionem inimicis suis: nos autem alterum Deum necimus præter ipsum: expectemus humiles consolationem ejus, et exquirat sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum, et humiliabit omnes gentes, quæcumque insurgunt contra nos, et faciet illas sine honore Dominus Deus noster. Et nunc, fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, et ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri, ut probarentur, si vere colerent Deum suum. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, et per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moses, et omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. Illi autem, qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, et impatientiam suam et improprium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, et a serpentibus perierunt. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his quæ patimur, sed repuntantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus quasi servi corripimur, ad emendationem, et non ad perditionem nostram evenisse credamus.

Et dixerunt illi Ozias, et presbyteri: Omnia quæ locuta es, vera sunt, et non est in sermonibus tuis ulla reprehensio. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, et timens Deum. Et dixit illis Judith: Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis: ita quod facere disposui, probate si ex Deo est et orate, ut firmum faciat Deus consilium meum. Stabitis vos ad portam nocte ista, et ego exeam cum abra mea: et orate, ut sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israel. Vos autem nolo ut scrutemini actum meum, et usque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. Et dixit ad eam Ozias princeps³ Juda: Vado in

1. Duo ms. in eo omnibus famosissima, quoniam, etc. quæ contemnenda ipsa quoque lectio non est.

2. Palatin. ms. qui misericordiam producet.

3. In eodem princeps Juda, hic dicitur.

pace, et Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abierunt.

Cap. IX. — Quibus ¹ abscedentibus, Judith ingressa est oratorium suum: et induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: et prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores exstiterunt in coinquinatione sua, et denudaverunt femur virginis in confusionem: et dedisti mulieres illorum in prædam, et filias illorum in captivitatem; et omnem prædam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum: subveni, quæso te, Domine Deus meus, mihi viduæ. Tu enim fecisti priora, et illa post illa cogitasti: et hoc factum est quod ipse voluisti. Omnes enim viae tuæ paratæ sunt, et tua judicia in tua providentia posuisti. Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Egyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, et in aequitatu suo, et in multitudine bellatorum. Sed aspexisti super castra eorum, et tenebræ fatigaverunt eos. Tenuit pedes eorum abyssus, et aquæ operuerunt eos. Sic fiant, et isti, Domine, qui confidunt in multitudine sua, et in curribus suis, et in cistis, ² et in sagittis suis, et in lanceis gloriantur, et nesciunt, quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio, et Dominus nomen est tibi. Erige brachium tuum sicut ab initio, et allide virtutem illorum in virtute tua: cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, et polluere tabernaculum ³ nominis tui, et dejicere

1. Duo ms. *quibus ascendentibus, etc.*

2. Verba et in *scutis*, in nullo e nostris mss. sunt.

3. Palat. ms. *tabernaculum honoris tui, pro nominis*.

4. Utam hoc est iis verbis, quæ cum Græcæ originis sint, doctos homines in eam suspicionem adduxerunt, ut putarint versionem istam Latinam, non ex Chaldaeo archetypo, sed ex Græcæ translatione derivatam. Eiusmodi est quod subsequitur *mitra* nomen, et alia inferius, quibus non videtur usurum fuisse interpretem, nisi Græci exemplaris propositi phrasiss suggestisset. Hinc porro Hieronymi hanc non esse arguunt, quippe quæ non ex Chaldaeo desumpta sit, sed ex Græco. Verum quis neget, hæc

gladio suo cornu altaris tui. Fac, Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur: capiatur laqueo oculorum suorum in me, et percuties eum ex labiis charitatis meæ. Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum; et virtutem, ut evertam illum. Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus femine dejecerit eum. Non enim in multitudine est virtus tua, Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, et Dominus totius creature, exaudi me miseram deprecantem, et de tua misericordia præsentem. Memento, Domine, testamenti tui, et da verbum in ore meo, et in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat: et omnes gentes agnoscant, quia tu es Deus, et non est alius præter te.

Cap. X. — Factum est autem, cum cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco in quo jacuerat prostrata ad Dominum. Vocavitque abram suam, et descendens in domum suam, abstulit a se cilicium, et exiit se vestimentis viduitatis suæ, et lavit corpus suum, et unxit se ¹ myro optimo, et discriminavit crinem capitis sui, et imposuit mitram super caput suum et induit se vestimentis jucunditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, et ² lilia, et innares, et annulos, et omnibus ornamentis suis ornavit se. Cui etiam Dominus contulit splendorem, quoniam omnis ista compositio, non ex libidine, sed ex virtute pendebat: et ideo Dominus hanc in illam pulchritudini-

ipsa verba veteris interpretationis, utpote quæ satis perspicua et vulgo recepta, potuisse Hieronymum retinere ea ipsa de causa, quam ipsemet in prologis sæpe ingerit, no scilicet videretur a recepta bona lectione longius abluere. Ad hæc cum suo ipse sensu, non ex alio transferens, scripsit, hæc ipsa verba, eodemque plane intellectu usurpavit. Sic in prologo galeato: *Vos quæ Domini discumbentis pretiosissimo fidei myro ungitis caput*. Et epist. 38, ad Marcellam: *Crines ancillula disponebant, et mitellis crispantibus vertex arcubatur innoxius*.

5. Visum est doctis criticis, mendam hoc esse pro voce *psellia*, quod vocabulum, quod Græci textus est, *ψέλλια*, id est, *armillas*, ita facile usurpari ab Hieronymo potuisti vel retineri ex antiqua versione Latinis litteris, *psellia*, ut ab antiquario, qui exoticæ voci

nem ampliavit ¹, ut incomparabili decore omnium oculis appareret. Imposuit itaque abra sue ascoperam vini et vas olei, et polentam, et palathas, et panes, et caseum, et profecta est.

Cumque venissent ad portam civitatis, invenerunt expectantem Oziam et presbyteros civitatis. Qui cum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem ejus. Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, et omne consilium tui cordis sua virtute corroboret, ut gloriatur super te Jerusalem, et sit nomen tuum in numero sanctorum et justorum. Et dixerunt hi qui illie erant omnes una voce: Fiat, fiat. Judith vero orans Dominum, transivit ² per portas et ipsa et abra ejus.

Factum est autem, cum descenderet montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, et tenerunt eam, dicentes: Unde venis? Aut quo vadis? Quæ respondit: Filia sum Hebræorum, ideo ego fugi a facie eorum, quoniam futurum agnovi, quod dentur vobis in deprædationem, pro eo quod contemntes vos, noluerunt ultro tradere seipsos, ut invenirent misericordiam in conspectu vestro. Hac de causa cogitavi mecum dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum et ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus.

Et cum audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, et erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis. Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eo quod tale reperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum. Hoc autem scias, quoniam cum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, et eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam.

Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes. Dixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habet, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus?

sensum non sit assensum, in istud notissimum ac fere simile mutari *lilia*. Chaldaeo autem archetypo deficiente, neque istud certo potest constitui.

1. Palatin. ms. *hæc illam pulchritudine ampliavit*. Tum alter reginæ, ut in corporali decore, pro *incomparabili*. Denique omnes *ascopam*, pro *asco-*

Videns itaque Judith Holofernem sedentem in conopeo, quod erat ex purpura, et auro, et smaragdo, et lapidibus pretiosis intextum: et cum in faciem ejus intendisset, adoravit eum, prosternens se super terram. Et elevarunt eam servi Holofernis, jubente domino suo.

Cap. XI. — Tunc Holofernes dixit ei: Equo animo esto, et noli pavere in corde tuo, quoniam ego nunquam nocui ³ viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi. Populus autem tuus, si non contempsisset me, non levassem lanceam meam super eum. Nunc autem dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, et placuit tibi ut venires ad nos?

Et dixit illi Judith: Sume verba ancillæ tuæ, quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet Dominus tecum. Vivit enim Nabuchodonosor rex terre, et vivit virtus ejus, quæ est in te ad correptionem omnium animarum errantium: quoniam non solum homines serviunt illi per te, sed et bestia agri obtemperant illi. Nuntiatur enim animi tui industria universis gentibus, et indicatum est omni sæculo, quoniam tu solus bonus et potens es in omni regno ejus, et disciplina tua omnibus provinciis predicatur. Nec hoc latet, quod locutus est Achior: nec illud ignoratur, quod ei jusseris evenire. Constat enim, Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro peccatis suis. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filii Israel, tremor tuus super ipsos est. Insuper etiam famas invasit eos, et ab ariditate aquæ jam inter mortuos computantur. Denique hoc ordinant, ut interficiant peccata sua, et bibant sanguinem eorum: et sancta Domini Dei sui, quæ præcepit Deus non contingi, in frumento, vino, et oleo, hæc cogitaverunt impendere, et volunt consumere quæ nec manibus deberent contingere: ergo quoniam hæc faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, et misit me Dominus hæc ipsa nuntiaro tibi. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam

peram: et pro *palathas*, quæ sunt caricarum aut fœrum masse, pari consensu *lapates* legunt, quod metatheseos in pronuntiando vitium videtur.

2. In Palat. ms. *transivit portas*, absque *per*.

3. Palatinus ms. *nunquam nocui virum, qui, etc.*

nunc apud te : et exiet ancilla tua, et orabo Deum, et dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, et veniens nuntiabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jerusalem, et habebis omnem populum Israel, sicut oves, quibus non est pastor, et non latrabit vel unus canis contra te : quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiam Dei. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sum nuntiare tibi.

Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne et coram pueris ejus, et mirabantur sapientiam ejus, et dicebant alter ad alterum : Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum. Et dixit ad illam Holofernes : Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris : et quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus, et tu in domo Nabuchodonosor magna eris, et nomen tuum nominabitur in universa terra.

Cap. XII. — Tunc jussit eam introire ubi repositi erant thesauri ejus, et jussit illic manere eam, et constituit quid daretur illi de convivio suo. Cui respondit Judith, et dixit : Nunc non potero manducare ex his quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio : ex his autem, quæ mihi detuli, manducabo. Cui Holofernes ait : Si defecerint tibi ista, quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi ? Et dixit Judith : Vivit anima tua, domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi.

Et ¹ induxerunt illam servi ejus in tabernaculum, quod præceperat. Et petiit dum introiret, ut daretur ei copia nocte et ante lucem egrediendi foras ad orationem, et deprecandi Dominum. Et præcepit cubicularis suis, ut sicut placeret illi, exiret et introiret ad adorandum Deum suum, per triduum : et exibat noctibus in vallem Bethulia, et baptizabat se in fonte aque. Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israel, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui. Et introiens, munda manebat in tabernaculo, usque dum acciperet escam suam in vespero.

Et factum est, in quarto die Holofernes fecit

1. Rursus idem ms. et induxerunt illam, etc.

2. Rectius idque constanter nostri mss. *Bygoan* vocant.

cenam servis suis, et dixit ad Vagao eunuchum suum : Vade, et suade Hebræam illam, ut sponte consentiat habitare mecum. Fodum est enim apud Assyrios, si femina irrideat virum, agendo ut immunis ab eo transeat.

Tunc introivit Vagao ² ad Judith, et dixit : Non vereatur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, et bibat vinum in jucunditate. Cui Judith respondit : Quæ ego sum, ut contradicam domino meo ? Omne quod erit ante oculos ejus bonum et optimum, faciam. Quid autem illi placerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vite meæ.

Et surrexit, et oravit se vestimento suo, et ingressa stetit ante faciem ejus. Cor autem Holofernis concussus est : erat enim ardens in concupiscentia ejus. Et dixit ad eam Holofernes : Bibe nunc, et accumbe in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me. Et dixit Judith : Bibam, domine, quoniam magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis. Et accepit, et manducavit, et bibit coram ipso, ea quæ paraverat illi ancilla ejus. Et jucundus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua.

Cap. XIII. — Ut autem sero factum est festinauerunt servi illius ad hospitia sua, et conclusit Vagao ostia cubiculi, et abiit. Erant autem omnes fatigati a vino : eratque Judith sola in cubiculo. Porro Holofernes jacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus. Dixitque Judith puellæ suæ ut staret foris ante cubiculum, et observaret.

Stetitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, et laborum motu in silentio, dicens : Confirma me, Domine Deus Israel, et respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, sicut promisisti, Jerusalem civitatem tuam erigas : et hoc, quod credens per te posse fieri ³ cogitavi, perficiam. Et cum hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli ejus, et pugione ejus, qui in ea ligatus pendebat, exsolvit. Cumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, et ait : Confirma me, Domine Deus in hac hora. Et percussit bis in cer-

3. Plus habet reginæ ms. ut cogitavi, etc.

vicem ejus, et abscondit caput ejus, et abstulit conopeum ejus a columnis, et evolvit corpus ejus truncum. Et post pusillum exivit, et tradidit caput Holofernis ancillæ suæ, et jussit ut mitteret illud in peram suam.

Et exierunt duæ, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, et transierunt castra, et gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis. Et dixit Judith a longe custodibus murrum : Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit ⁴ virtutem in Israel.

Et factum est, cum audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis. Et concurrerunt ad eam omnes, a minimo usque ad maximum : quoniam sperabant [*Al. sperant*] eam jam non esse venturam. Et accedentes luminaria, congraverunt circa eam universi : illa autem ascendens in eminentiorem locum, jussit fieri silentium. Cumque omnes tacuissent, dixit Judith : Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se : et in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israel : et interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens : Ecce caput Holofernis, principis militiæ Assyriorum, et ecce conopeum illius, in quo recubebat in ebrietate sua, ubi per manum femine percussit illum Dominus Deus noster. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus, et hinc euntem, et ibi commorantem, et inde huc revertentem, et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis gaudentem in victoria sua, in evasione mea, et in liberatione vestra. ⁵ Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam : Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros. Porro Ozias, princeps populi Israel, dixit ad eam : Benedicte es tu filia a Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. Benedictus Dominus, qui creavit cælum et terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum : quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore

hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animæ tuæ, propter angustias et tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri. Et dixit omnis populus : Fiat, fiat.

Porro Achior vocatus venit, et dixit ei Judith : Deus Israel, cui tu testimonium dedisti quod ulciscatur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea. Et ut probes quia ita est, ecco caput Holofernis, qui in contemptu superbiæ suæ Deum Israel contempsit, et tibi intoritur minabatur, dicens : Cum captus fuerit populus Israel, gladio perforari præcipiam latera tua. Videns autem Achior caput Holofernis, angustius præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, et astuavit anima ejus ; postea vero quam, resumpto spiritu, recreatus est, procidit ad pedes ejus, et adoravit eam, et dixit : Benedicti tu a Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quæ audierit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

Cap. XIV. — Dixit autem Judith ad omnem populum : Audite me, fratres, suspendite caput hoc super muros nostros : et erit, cum exierit sol accipiat unusquisque arma sua, et exiit cum impetu, non ut descendatis dorsum, sed quasi impetum facientes. Tunc exploratores necesse erit ut fugiant ad principem suum ⁶ excitandum ad pugnam. Cumque duces eorum ecurrerint ad tabernaculum Holofernis, et invenerint cum truncum in suo sanguine volutatum, decidet super eos timor [*Al. tremor.*] Cumque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris.

Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israel [*Al. in Israel*], relicto gentilitatis ritu, credit Deo, et circumcidit carnem præputii sui, et appositus est ad populum ⁷ Israel, et omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem.

Mox autem ut ortus est dies, suspendendum super muros caput Holofernis, accepitque unusquisque vir arma sua, et egressi sunt cum grandi strepitu et ululatu. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis ecurrerunt. Porro hi qui in tabernaculo erant, venientes, et ante ingressum cubiculi perstreptentes, excolandi gra-

1. Palatin. ms. fecit salutem magnam in Israel.

2. In eodem ms. confiteamur illi omnes, etc.

3. Duo mss. ad excitandum eum ad pugnam

4. Interserit Palatin. ms. hic nomen Dei.

tia, inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed a sonantibus Holofernes evigilaret. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. Sed cum venissent ejus duces ac tribuni, et universi majores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubiculariis: Intrate, et excitate illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad prelium.

Tunc ingressus Vagao cubiculum ejus, stetit ante cortinam, et plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Judith dormire. Sed cum nullum motum jaecentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, et elevans eam, vidensque cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, exclamavit voce magna cum fletu, et scidit vestimenta sua. Et ingressus tabernaculum Judith, non invenit eam, et exiit foras ad populum, et dixit: Una mulier Hebraea fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor: ecce enim Holofernes jacet in terra, et caput ejus non est in illo.

Quod cum audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, et intolerabilis timor et tremor cecidit super eos, et turbati sunt animi eorum valde. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

Cap. XV. — Cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens et consilium ab eis, et solo tremore et metu agitati, fugae praesidium sumunt: ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relicti omnibus, evadere festinabant Hebraeos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum et semitas colium.

1. Hic vero nomen regis idem ms. tacet.

2. Palatin. ms. in media castra eorum.

3. Aliter Graecus habet, sed effusi unanimiter, ἕνα τὸν ἑσπέρην ἐπιβραβεύει. Quamobrem Hieronymum, qui vertit, sed inclinato capite, non ex Chaldaeo textu, sed ex Graeco perquam simili verbo putavit Grotius legisse, ἐκκλίβεται. Ego ut ejus conjecturam admittam, non tamen Hieronymum credam Graeco lectionis deceptum similitudine, cum Graecum exemplar in hac adoranda versione omnino non attigerit, sed vetustiorum fortasse Latin. interpretum, ita ut Grotio libet, legere potuisse autumo: cujus inter-

Videntes itaque filii Israel fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntque clagentes tubis, et ululantes post ipsos. Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant praecipites: filii autem Israel uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire potuissent.

Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates et regiones Israel. Omnis itaque regio, omnisque urbs, electam juventutem armatam misit post eos, et persecuti sunt eos in ore gladii quousque venient ad extremitatem finium suorum. Reliqui autem qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, et praedam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt, et onustati sunt valde. Hi vero, qui victores reversi sunt ad Bethuliam, omnia quae erant illorum, attulerunt secum, ita ut non esset numerus in pecoribus, et jumentis, et universis mobilibus eorum, ut a minimo usque ad maximum omnes divites fierent de pradationibus eorum.

Jocim autem, summus pontifex, de Jerusalem venit in Bethuliam cum universis presbyteris suis, ut videret Judith. Qua cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes una voce, dicentes: Tu gloria Jerusalem, tu laetitia Israel, tu honorificentia populi nostri: quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris, et post virum tuum, alterum nescieris: ideo et manus Domini confortavit te, et ideo eris benedicta in aeternum. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

Per dies autem triginta, vix collecta sunt spolia Assyriorum a populo Israel. Porro autem universa, quae Holofernis peculiariter fuisse probata sunt, dederunt Judith in auro, et argento, et vestibus, et gemmis, et omni suppellectili, et tradita sunt omnia illi a populo. Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, et virginibus, et juvenibus, in organis, et citharis.

pretationem absque ullo Chaldaice veritatis et recti sensus dispendio Hieron. retinuerit.

4. Reginae ms. armatos venire super se videbant, fugientes, etc.

5. Codex Palatinus, omnesque urbes selectam juventutem, etc.

6. Idem ms. honestati sunt, pro onustati: tum paulo post, abstulerunt secum, pro attulerunt, etc. denique infra, a minimo usque ad maximum, pro ad maximum.

7. Reginae ms. confirmatum est cor tuum, etc.

8. Palatinus ms. et a Deo eris benedicta, etc.

Tunc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens:

Cap. XVI. — Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi psalmum novum, exallete et invocato nomen ejus.

Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.

Qui posuit castra sua in medio populi sui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.

Venit Assur ex montibus ab aquilone in multitudine fortitudinis suae: cujus multitudo obturavit torrentes, et equi eorum cooperuerunt valles.

Dixit se inconstrum fines meos, et juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in praedam, et virgines in captivitate.

Domini autem omnipotens nocuit eum, et tradidit eum in manus [Al. manibus] feminae, et confodit eum.

Non enim cecidit potens eorum a juvenibus, nec filii Titan percusserunt eum, nec excelsi gigantes opposuerunt se illi, sed Judith filia Merari in specie faciei suae dissolvit eum.

Exiit enim se vestimento viduitatis, et induit se vestimento laetitiae in exaltatione filiorum Israel:

Unxit faciem suam unguento, et colligavit cincinnos suos mitra, accepit stolam novam ad decipiendum illum.

Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus, amputavit pugione cervicem ejus.

Horruerunt Persae constantiam ejus, et Medii adaciam ejus.

Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, arescentes in siti.

Filii puellarum compunxerunt eos, et sicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in praelio a facie Domini Dei mei.

Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.

Adonai, Domine magnus es tu, et praeclarus in virtute tua, et quem superare nemo potest.

Tibi serviet [Al. serviat] omnis creatura tua: quia dixisti, et facta sunt: misisti spiritum tuum, et creata sunt, et non est qui resistat voci tuae.

Montes a fundamentis movebuntur cum aquis: petra, sicut cera, liquescente faciem tuam.

Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

Ve genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die iudicii visitabit illos.

Dabit enim [Al. tac. enim] ignem, et vermes in carnes eorum, ut urantur, et sentiant usque in sempiternum.

Et factum est posthaec, omnis populus post victoriam venit in Jerusalem adorare Dominum et mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, et vota, et reprimissiones suas. Porro Judith, universa vasa bellica Holofernis, quae dedit illi populus, et conopeum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis. Erat autem populus jucundus secundum faciem sanctorum, et per tres menses gaudium hujus victoriae celebratum est cum Judith.

Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, et Judith magna facta est in Bethulia, et praeclarior erat universae terrae Israel. Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vitae suae, ex quo defunctus est Manasses vir ejus. Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria. Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, et dimisit abram suam liberam, et defuncta est ac sepulta cum viro suo in

1. Pari consensu nostri mss. imposuerunt se, pro opposuerunt, etc.

2. Fortasse quemadmodum habet et Graecus, etc. Voc, scriptis quoque s. pater in exaltationem, pro exultationem.

3. Comma istud accepit stolam novam, nostri omnes mss. nesciunt.

4. Non addit Palatin. ms. hic nomen Dei.

5. Pronomen tua hic et subsequenti statim versu Palatin. ms. tacet.

6. Idem ms. universa bellica, absque vasa: et paulo post sustulerat in anathema, pro obtulit, etc.

7. Cum regine, tum Palatin. ms. unusquisque rediit in sua, et Judith, etc. Graecus habet ἕκαστος εἰς τὴν ἀποστολήν ἑαυτοῦ: unusquisque in possessionem suam, etc.

Bethulia. Luxitque illam omnis populus diebus septem. In omni autem spatio vite ejus non fuit qui perturbaret Israel, et post mortem ejus annis multis.

Dies autem victorie hujus festivitatis, ab Hebraeis in numero sanctorum dierum accipitur, et colitur a Judæis ex illo tempore usque in præsentem diem.

EXPLICIT LIBER JUDITH.

VETERIS TESTAMENTI VOLUMINA DUO

JOB ET PSALTERIUM

EX GRÆCIS EXEMPLARIIS SIVE EX ORIGENIS EXAPLARI EDITIONE

A S. HIERONYMO IN LATINUM CONVERSA,

cum asteriscorum atque obelorum notis.

J. MARTIANÆI ADMONITIO IN OPUS SUBSEQUENS.

Librum Job quem olim juxta Septuaginta, additis obelis et asteriscis, in Latinum verterat Hieronymus, multis retro seculorum spatiis jacentem in pulvere, de bibliotheca Majoris-Monasterii tandem relevatorum, ad nos minime cunctabundus transmisit R. P. Dominus Claudius Martin: cujus sane officio ac benevolentie editionem novam S. Hieronymi plurimum debere profitemur. Ut vero ad nos pervenit pretiosissimum illud antiquitatis sacræ monumentum maxima statim aviditate integrum revolvimus: curiosisque oculis cuncta perlustrantes, ipsissimum hunc esse librum comperimus, quem suo tempore tanti fecit Augustinus, ut admirabilem predicavit interpretis Hieronymi diligentiam ac fidem. Quantum autem incurie et cladis volumen Jobi incesserit, priusquam apud Græcos Origenes, apud Latinos vero Hieronymus, ipsum sartum tectum effecissent, non solum ejusdem Hieronymi præfuluncule, sed Origenis etiam Adamantii ac quorundam aliorum antiquorum scriptorum attestantur verba. Ideo aliquod operæ pretium fuerit hujusmodi auctorum de libro Job testimonia proposuisse in fronte voluminis: his namque prævis veterum patrum documentis facilius nobis concedent æqui rerum aestimatores, manifesta descriptorum vitia radargere omniaque nonnulla repetere, obelorum dico necnon asteriscorum signa, quæ notariorum incogitantia prætermissa sunt vel perturbata in manuscripto codice. Ceterum puncta duo crassiora nonnunquam supplere curavimus, ac definienda quæ sub asteriscis et obelis posita sunt: quia subtractis hisce terminis obeli vel asterisci, majori patent omnia confusioni quam si nulla apparent id genus signa. Quomodo enim lector deprehendet continentiam eorum quæ sub asteriscis notantur, nisi terminos viderit suis locis præfinitos? Itaque ne caso labore egregium adeo opus a nobis ederetur, necessitate compulsi omnia puncta aliquot in locis apponere non timemus; certi aliunde eadem duo puncta eodemque consilio ab Hieronymo fuisse impressa in sua posteriori psalmsorum emendatione. Hæc in genere præmonuisse sit satis: cætera suis locis infra dicentur.